

Iivo Härkönen toimi koko ikänsä karjalaisuuden puolestapuhujana

Kirjailija Iivo Härkösen karjalaisuus leimahti liekkiin jo neljätoistavuotiaana. Silloin hän pääsi v. 1896 "kutsuvieraana" isovanhempiensa mukana Sortavalaan laulujuhille. Siellä hän näki ja kuuli karjalaisia runontaitajia, iänellätkijöitä. Näin syntyi palo, joka ei koskaan sammunut. Karjalaisuuden vaalijana hän toimi kuolemaansa saakka.

Juhlista tultua Iivo kirjoitti ensimmäisen pakinansa "Isovanhempien matkassa". Se oli alku tuhansille muille pakinoille. Iivon kirjoitusahkeruudesta voidaan sanoa: "Kun kynä hiiltyi, niin toisen vaihto".

Iivo kävi kansakoulun loppuun ja viisitoistavuotiaana lähti – piätä elättämään. Ensin oli puotipoikana ja sitten lähti suurempiin tienisteihin, parren vetoon Suistamon Shemeikan kylään. Siellä hän iltaisin kuunteli starikkojen suakkunoinnit, painoi ne mieleen tulevaisuuden varalle: kirjailija kun tarvitsee uusia aiheita.

Seitsemäntoistavuotiaana Iivo hakeutui oppilaaksi rovasti Sergei Okulovin ja rehtori O.A. Hainarin perustamaan Sortavalan kiertokouluseminariin. Tässä seminaarissa annettiin pikakoulutus opettajille, joita tarvittiin suomenkielisiin seurakuntakouluihin uskonnonopettajiksi.

Iivo runonkerääjänä

Kahdeksantoistavuotiaana Iivo lähti kansan pariin, ensimmäiselle runonkeruumatkalle. Hän lienee nuorin runonkerääjä, joka myös hallitsi niin Laatokan Karjalassa kuin Aunuksenkin puolella puhutut kielet. Kielitaidon tunnustukseksi kai sopii sanonta: "Häi malttau paissa omal kielel, kui put'in ristikansa."

Ensimmäisellä keruumatkallaan hän kiersi Laatokan Karjalan pitäjät ja poikkosi myös Aunuksenkin puolelle. Kun kerätty aineisto miellytti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran päättäjiä, he kehoittivat Iivoa uuteen matkaan toivomuksella täydentää Aunuksen

Iivo Härkönen.

puolelta saatua aineistoa. Iivo lähti toiselle matkalle 1901. Nyt hän Suomen puoleisen Karjalan lisäksi kiersi myös Tulemajärven, Vieljärven ja Säämäjärven kuntien kylät laidasta laitaan. Haravointi tuotti tulosta, monta uutta runontaitajaa löytyi.

Iivon matkakertomuksissa vilahtelivat nimet: – Niskusvuaran Vanja, Ivan Fomin, Tulemajärvi, Petra-Potsi, Säämäjärvi, Vapetin Vaslei, Hautavaara, Filip Bombin, stuaarosta Veskeyksestä ja Jerusalemin kävijä Ipo in liitti Vieljärven Jekkulasta. Iitti oli periaatteen mies. Hän suostui laulamaan rakkauslauluja, mutta kieltäytyi laulamasta uskonnollisia lauluja sanoen – riähkä roiteh. Kun Iivolla ei ollut rahaa valokuvakoneen ostoon, niin hän piirsi taloja ja runonlaulajia. Näin säilyivät niin Kolatselän talo kuin myös Niskusvuaran Vanjan kuvatkin.

Yllöissä Iivo tapasi myös Irina Lukoskinan. Vallankumouksen aikana Irina siirtyi Suojärvelle. Hän asui Jehkilässä tyttärensä perheessä. Tytär oli naimisissa Väntin Pekon kanssa. Irina toimi peräti kolmeitoista vuotta E.A. Ahtian "kielimuasterina," säämäjärveläisten sanojen sanelijana.

Vuoden 1903 runonkeruumatkan Iivo suuntasi Ilomantsiin. Näin umpeutui se runoalue, jonka kielen Iivo itsekin hyvin hallitsi.

Runonkeruumatkoilla saadut tiedot vahvistivat Iivon uskoa karjalaisuuteen. Monista hänen kirjoituksistaan se tulee esille, niin sanoissa kuin myös

ajatuksissakin näin: "Venäläisiä me emme ole. Me olemme karjalaisia. Miksi sitten meitä yritetään venäläistyttää? Pakkovenäläistyttämistä on ryhdyttävä kaikkiin keinoin vastustamaan, niin idässä kuin lännessäkin."

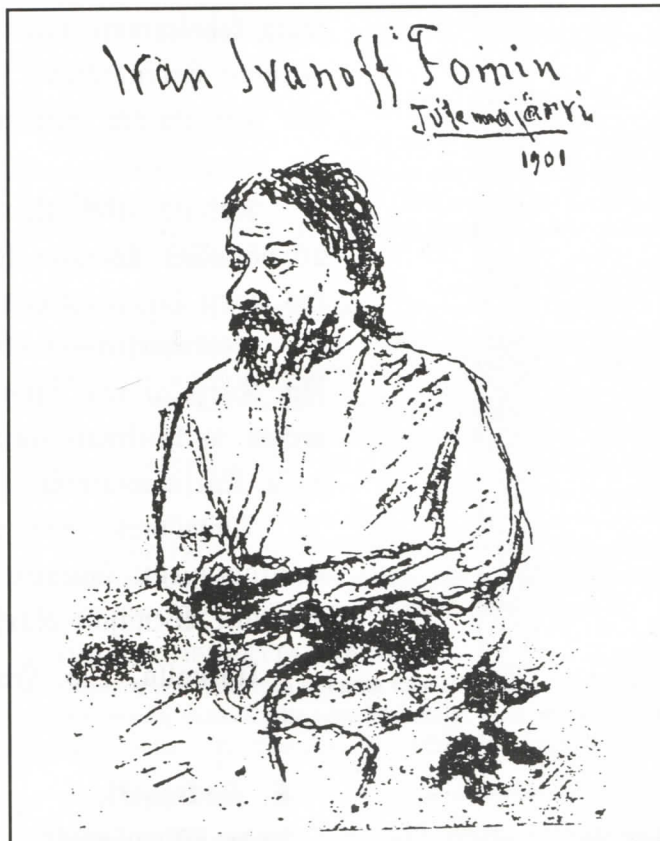
Opettajaksi ja vienäläis-toimintaan

Iivo pääsi 1902 oppilaaksi Sortavalan seminaariin, jossa koulutettiin yläkoulun opettajia. Seminaarissa Iivo toimi aktiivisesti pakkovenäläistyttämistä vastaan. Tieto kantautui Suomen kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin tietoon. Hän toimi niin, että Iivo erotettiin seminaarista. Pian kuitenkin kenraalikuvernööri ammuttiin ja Iivo pääsi jatkamaan opinjoiansa.

Hän valmistui 1906 ja valittiin Salmin kunnan Manssilan kylän opettajaksi. Toiminta Manssilassa kesti vain vuoden. Iivoa tarvittiin valtakunnalli-

seen karjalaistointiaan, jonne tie kulki seuraavasti: Vuonna 1906 suunnittelivat vienäläiset laukkukauppiat valtakunnallisen liiton perustamista, jokaryhtyisi rajantakaisen Karjalan toimintaa elvyttämään. Iivo matkusti kokoukseen. Siellä perustettiin Vienen karjalaisen Liitto (VKL). Iivo valittiin liiton sihteeriksi, Pieni alku – opastaja -aapisen tekijäksi ja vielä liiton äänenkannattajan Karjalaisten pakinoita -lehden päätoimittajaksi. Kun aikanaan kysyin liiton perustajajäseneltä, kiestinkiläiseltä V.J. Arhipaiselta: "Miksi valitsitte liitolle tärkeitä tehtäviä hoitamaan laatokankarjalaisen?", niin vastaus oli: "Siksi valitsimme, kun Iivo käytti kokouksessa terävimmät puheenvuorot, esitti valmiit suunnitelmat opetus- ja valistustoiminnan järjestämiseksi ja oli valmis tekemään työtä suunnitelmien toteuttamisessa."

Näin tehtiin eikä petytty. Aapinen valmistui ajoissa, lehti alkoi ilmestyä ja koulut Viennassa aloittivat toimintansa.

Ivan Fomin eli Niskusvuaran Vanja, runonlaulaja Tulemajärveltä. Iivo Härkösen piirros 1901.

Kontokin Laukkasten sukututkimus sai vauhtia Arkangelin arkistosta

kohtaisiksi tietolähteiksi, kun perestroika Venäjällä alkoi. Onhan vuonna 1910 julkaistussa Karjalan kirjassa peräti 819 sivua historiatietoa molemmin puolin rajaa. Iivon vuonna 1920 kirjoittama "Itäinen vartio" on suorastaan aarre. Siinä ovat yksityiskohtaiset tiedot Kemin, Povenstan, Petroskoin ja Aunuksen kihlakunnista asukasmäärineen. Mukana ovat myös kunnat, kylät ja talomäärätkin.

Hyvin arvokas on myös vuonna 1940 julkaistu Iivon toimittama "Sortavalan seminaari 1880-1940". Kirjassa on noin 2500 opettajat sukutiedot, laatokankarjalaisten lisäksi myös viallaiset ja aunukselaiset. Rajantakaisia oli oppilaina vuoden 1925 tienoilla yli kaksikymmentä seminaarissa. Iivo karjalaisti hyvin paljon suomalaisia runoja ja lauluja. Tässä on näyte Maamme-laulun ensi säkeestä.

*Oi mua, sie tuatoin,
muamoin mua
tieäl kylmäs pohjazes;
ei notkelmua, ei nouzelmua,
ei lahtie, randua lauhkiembua
kuin kodimuas täs kuldazes,
muas tuaton kallehes.*

Iivo oli karjalaisuuden työsaralla keskittien kulkija. Se ei kaikkia miellyttänyt. Viipurilaiset Aunuksen väliaikaisen hallituksen edustajat sanoivat Iivolle: "Pysykää te erossa Aunuksen asioista, keskittykää hoitamaan vain Vienaa". Iivo vastasi lähetystölle: "Ei ole mitään Aunuksen ja Vienan asioita, on vain koko Karjalan kysymys ja sitä me hoidamme." Aitosuomalaiset moittivat Iivoa siitä, että hän on liian vähän kirjoittanut Toukomiehessä Suur-Suomen puolesta. Samalla he kehaisivatkin: "Karjalan kysymys on ollut hyvin esillä". Kun vanhojen ja nuorten johtamien pakolaisjärjestöjen välillä syntyi erimielisyyksiä, niin Iivo ryhtyi yhteistyötä kehittämään ja myös onnistui. Sekään ei kaikkia miellyttänyt.

Iivo valittiin v. 1920 myös Suomen Kirjailijaliiton toiminnanjohtajaksi. Nuoret kirjailivat häntä vastustivat, kun ei antanut heille rahaa, ei pannut nimeä vekseliin ja säännösteli jopa sikarejakin. Järki voitti ja Iivo pysyi virassaan eläkkeelle siirtymiseen saakka.

Iivo kuoli 28.08.1941. Hänet siunattiin ortodoksisin menoin Unionkadun Kolminaisuuden kirkossa ja haudattiin luterilaiselle hautausmaalle Helsingin Hietaniemeen.

KOSTI PAMILO

Viime vuosiin asti monet Karjalan juuristaan kiinnostuneet Vienan pakolaiset ja heidän jälkeläisensä ovat joutuneet etsiessään tietoja esivanhemmistaan tyytymään sinänsä arvokkaaseen ja korvaamattomaan sukujen perimätietoon, jonka tallentamisen aloittivat jo ensimmäiset 1800-luvun runonkerääjät. Vaikkakin alkuvaiheessa tyydyttiin paljolti vain keräämään runotoisintoja, jo viime vuosisadan lopulla runonlaulajasukujen vaiheisiin alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Kun akateemikko Pertti Virtarannan teos Vienan kansa muistelee ilmestyi, isäni Simo Laukkanen perehtyi siihen hyvin tarkasti ja löysi Nasti Huotarinen-Aittavaaran muisteluksen isoukostaan Ohvoni Poavilasta, joka oli laulanut syömähä käsettäes "ei ole huolta huuhmarella / eik ole kiirehtä kivelä..."

Virtarannan 1978 julkaisemasta teoksesta Vienan kyliä kiertämässä löytyi lisätieto Laukkani Poavilasta ja hänen vaimonsa ja poikiensa nimet. Tässä vaiheessa sisareni haastatteli Kajaanissa asuvaa tättäni Anni Laukkasta, joka muisti isoisänsä nimeksi Riiko. Virtarannan kirjassa Riiko mainittiin erääksi Paavo Laukkasen pojista.

Lähisukumme piirissä jouduttiin aina viime vuoteen saakka tyytymään aineistoon, jonka runonkerääjät olivat matkoiltaan tuoneet ja muistitietoon jota akateemikko Virtarannan teos oli meille välittänyt.

Muutama vuosi sitten ilmestyi Kainuun Sanomissa Joensuun Yliopiston professori Antero Heikkisen artikkeli "Runon ja laulun Vienä". Yllätyksekseni sain siitä lukea, että tietoja Vienan suvuista ja asukkaista oli tallella Arkangelin valtionarkistossa. Yhtenäinen sarja Vienan Kemin kihlakuntien seurakuntien rippikirjoista vv 1793-1915 avautui tuolloin myös suomalaistutkijoiden käyttöön. "Ne ovat varsin hyvä lähde, johon kirjattiin vuosittain Vienan väki kylästä ja talo talolta. Niissä ovat niin ru-

nonlaulajien kuin laukkukauppiaidenkin suvut", kirjoitti professori Heikkinen.

Yhdessä serkkuni Pauli Laukkasen kanssa pohdiskeelimme, ovatko Arkangelin valtionarkiston tiedot vain tutkijoiden käytettävissä vai voisivatko myös yksityishenkilöt saada sieltä tietoja esivanhemmistaan. Jossain vaiheessa oli puhetta Paulin ja Venäjältä kolmen vuotta sitten paluumuuttajana Suomeen tulleen serkkumme Lilja Karvosen o.s. Laukkanen kanssa siitä, että hän tai hänen tyttärensä matkustaisivat Arkangeliin selvittämään sukuaamme, kun Neuvosto-Karjalassa kasvaneina luonnollisesti ovat venäjäntaitoisia. Asia raukesi kuitenkin osin kustannus- osin käytännön järjestelykysymyksiin.

Seuraan suhteellisen säännöllisesti Sukuseurojen Sukuviestijulkaisua ja alkuvuodesta 1995 huomasi siellä ilmoituksen, jossa kerrottiin, että Sukuseurojen Keskusliitto ja Petroskoissa toimiva Karjalan valtionarkisto ovat aloittaneet sukututkimuksen helpottamiseksi keskinäisen yhteistyön. Yksityiset sukututkijat voivat tilata sukututkimuksen, jonka Sukuseurojen Keskusliitto toimittaa Karjalan valtionarkistoon, joka tekee työn taikka tarvittaessa teettää sen missä tahansa Venäjän muussa arkistossa.

Päätimme, että Pauli-serkkuni tilaisi esivanhempiemme Kontokin Laukkasia ja Kostamuksen Pekusujeveja koskevia tietoja tätä kautta. Kesällä 1995 saimme haluamiamme tietoja, jotka Lilja-serkkumme tyttärensä Natalian ja tämän miehen Aleksin Ldninin kanssa käänsi suomeksi. Kustannuksiksi tuli jokunen satamarkkanen.

□ □ □

Saimme seuraavat tietokoneaisuudet, joita jatkossa kutsun lähteiksi:

1. Lähde A: Kopio teoksen "Iz istorii dereven' Kostomuksha I Kontokki" (Kostamuksen ja Kontokin kylien historia) taulukosta N:o 1 "Vuokkiniemen Iljankirkon tiedot Kostamuksen

ja Kontokin talonpoikien kirkon toimituksien suorittamisesta vuonna 1793".

2. Lähde B: Kopio Väestörekisterioteesta vuodelta 1850: Arkangelin lääni, Kemin piiri, Vuokkiniemen pitäjä, Kostamuksen ja Kontokin kylät (perheet numeroilla 16, 17, 18 ja 25).

3. Lähde C: Arkangelin läänin Kemin piirin Vuokkiniemen (1894 alkaen Kontokin) kirkon tiedot Laukkasen ja Pekusuevin perheistä (Lavkuev i Pekusuev) (Konekirjoitettu 14 sivuinen selvitys)

4. Lähde D: Kopio aineistosta "Istorija Kostomuksha dokumentah" (Kostamuksen historian dokumentteja).

Ennenkuin saimme yllämainitun aineiston Venäjältä, vanhintunnettu kontokkilainen esisämme oli teoksessa Vienan kyliä kiertämässä mainittu Paavo Laukkasen isä Ohvo. Lähteestä C löytyvät maininnat: "26. maaliskuuta 1834 kuoli Kontokin talonpoika Afanasii Feodorov Lavkuev 64-vuotiaana...18. elokuuta vuonna 1840 vihittiin avioliittoon Kontokin talonpoika Pavel Afanasiev (25-vuotias) ensimmäisen kerran ja Maria Antipova Andronova (19-vuotias)... 3.5.1858 (kastettu 31.4.1859) syntyi Kontokin talonpojan Pavel Afanasiev Lavkuevin ja Maria Antipovan poika Timofei".

Lähteen B mukaan Pavel Afanasiev Lavkuev oli 1834 17-vuotias ja 1850 33-vuotias.

Nasti Huotarinen-Aittavaara oli syntynyt 1885. Hänen pienen tytön muistiinsa jäänyt Laukkani Poavila oli hyvin vanha ukko noin 1890-1895. Lähteen C mukaan Pavel Afanasiev Lavkuev oli syntynyt 1814 tai 1815, lähteen B mukaan 1816 tai 1817, joten hän oli tuolloin 73-80 vuotias, siis tuon ajan keskimääräinen viallisen eliniän huomioonottaen hyvin vanha. Virtaranta mainitsee Moarie Pekusuevin Laukkani Poavilan vaimoksi ja Timon yhdeksi heidän pojistaan.

Virtarannan mainitsema Huotari Laukkanen ja hänen isänsä Laukkani Stahvei löyty-